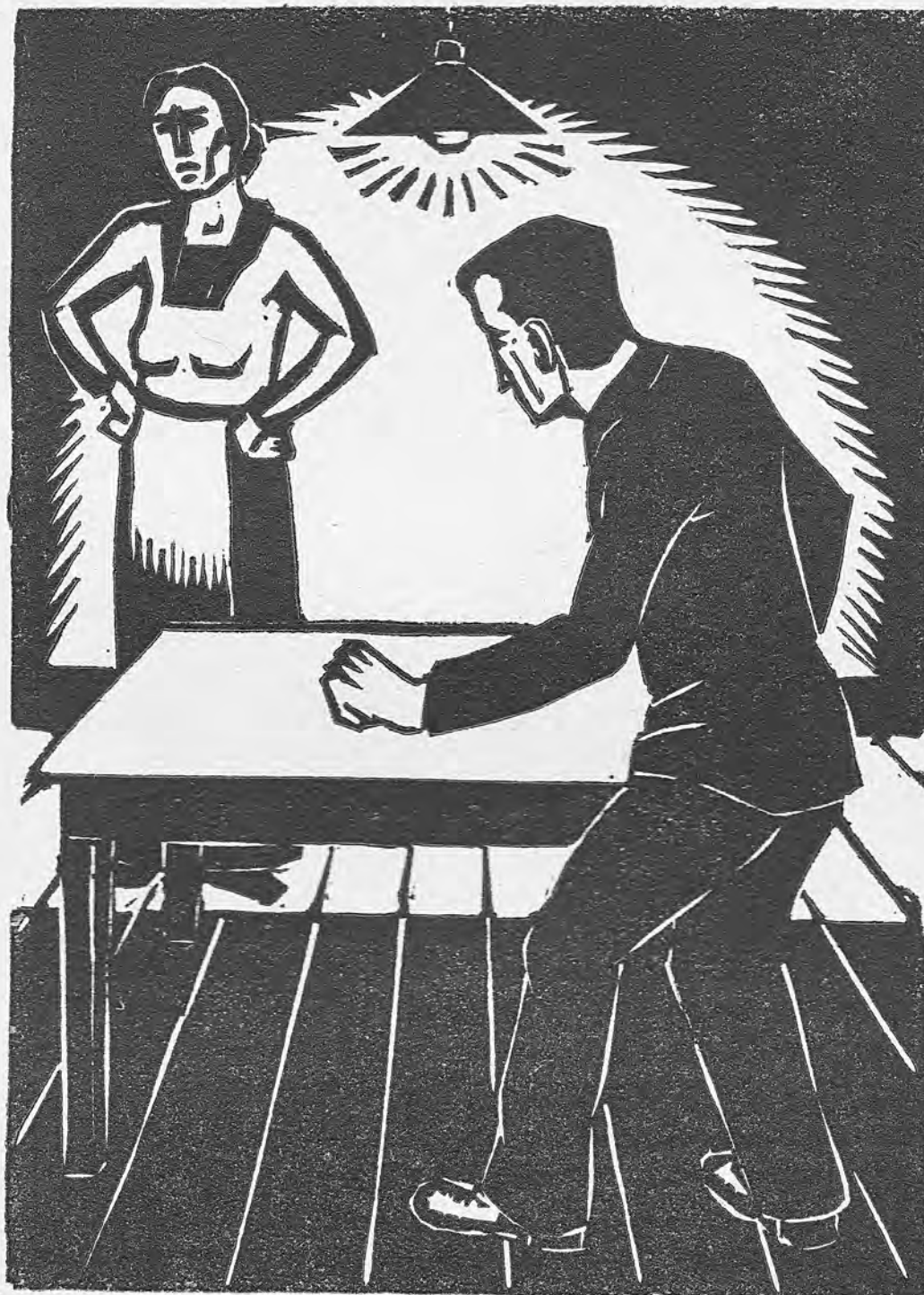

BULLETIN VAN INTERBELLUM vzw - VERENIGING VOOR DE STUDIE VAN
DE VERNIEUWENDE CREATIVITEIT TUSSEN DE TWEE WERELDOORLOGEN

Verschijnt vijfmaal per jaar (niet in juli en augustus)
Redactie: Olijfstraat 69, B-9000 Gent, tel. 09 226 79 46
Bank: BE84-0680-8511-1059 (BIC: GKCCBEBB)
V.u.: Norbert Poulain, Olijfstraat 69, B-9000 Gent

INTERBELLUM
ISSN 1781 - 1066
www.interbellum.org
norbert.poulain@skynet.be

Tweemaandelijks tijdschrift
Jaargang zevenendertig - nummer vijf
November-december 2017
Afgiftekantoor: Gent 1

Illustraties van Joost Maréchal

Joost Maréchal (Brugge 3 mei 1911 – Eeklo 22 februari 1971) is vooral bekend als keramist, maar hij was ook schilder, tekenaar, hout- en linsnijder, illustrator, glasschilder en glazenier.

Joost Maréchal volgde in 1929-1930 de eerste kandidatuur aardrijkskunde en in 1930-1931 het voorbereidend jaar rechten aan de Rijksuniversiteit Gent. Hij stopte met zijn universitaire studies om een artistieke opleiding te volgen. In 1931-1932 studeerde hij schilderkunst aan Sint-Lucas te Gent en in 1931-1933 schilderen, tekenen en toegepaste kunst aan de Academie voor Schone Kunsten te Brugge. Intussen studeerde hij van 1932 tot 1934 monumentale schilderkunst aan het Hoger Instituut voor Sierkunsten (Ter Kameren) te Brussel. In 1937 huwde hij met Hilda Welvaert. Van 1 oktober 1942 tot 22 september 1944 was hij leraar tekenen aan de Gemeentelijke Tekenschool te Maldegem en van 1 mei 1943 tot 30 september 1944 leraar glasschilderkunst, keramiek en mozaïek aan de Academie voor Schone Kunsten te Brugge. Van 1 september 1949 tot 22 februari 1971 was hij leraar keramiek aan het Hoger Instituut Sint-Lucas te Gent. Hij had belangstelling voor film en was lid, ondervoorzitter en voorzitter van de Vereniging van Amateur-Kineasten van Oost-Vlaanderen (VAKOV) (1)

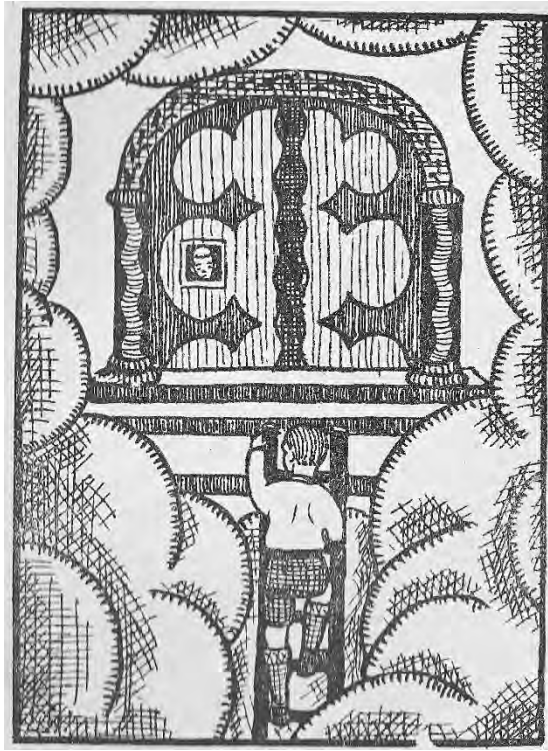
In 1934 opende Joost Maréchal zijn atelier voor glasschilderkunst aan de Singel 20 in Sint-Andries (Brugge). In 1935 kreeg hij zijn eerste grote opdracht: vier grote glasramen voor de kloosterkapel van Onze-Lieve-Vrouw-ten-Bunderen in Moorslede. Zoals toen gebruikelijk zijn de afbeeldingen van heiligen statisch en omgeven met symbolen. Opvallend is het gebruik van grisaille. In 1970 maakte hij een vijfde raam waarvan hij de personages sterker stileerde. Intussen was hij in 1944 met zijn gezin verhuisd naar Heule, Warande 53 en in 1946 naar Eeklo, Brugsesteenweg 77. In de jaren 1950 werden zijn voorstellingen expressionistischer, verstrekt door kleurvlakken. Voor het paviljoen Civitas Dei op de Wereldtentoonstelling van 1958 te Brussel creëerde hij een glas-in-betonraam. Hij maakte toen ook glasramen met geometrische composities. (2)

Joost Maréchal begon in 1938 te experimenteren met keramiek. Op bestaande schalen bracht hij decoratie aan met emailverf die hij gebruikte voor zijn glasramen. Al snel begon hij zelf schalen en vazen te draaien, al beheerste hij de techniek nog niet helemaal. De vormgeving sluit aan bij de late art deco, de decoratie soms ook maar enige heraldiek was nog niet weg. In zijn atelier te Eeklo begint zijn evolutie naar *studio pottery*, wat betekent dat materiaal en vorm het belangrijkste werden en decoratie wegviel. Hij creëerde toen wel nog figuratieve tegeltableaus, bas-reliëfs en sculpturen. (3) Omdat deze bijdrage gaat over zijn boekillustraties uit de jaren 1930 zijn onderstaande afbeeldingen enkel uit die vroege periode.

Joost Maréchal: Christus aan het Kruis aanbeden door de H. Lutgardis, glas-in-loodraam, ca. 1935 (privéverzameling, foto GBL Graphics)

Joost Maréchal: vaas met het Gulden Vlies, geglaazuurd steengoed, 1939 (verz. Bieke Maréchal, Brugge; foto André Leroy, Musée de la Céramique d'Andenne)

Joost Maréchal: kapt van J. H. Hendrickx: *'t Gouden Tooverstokje en andere sprookjes*, 1934; illustratie *Eindelijk stond hij voor 'n groote gouden poort...*, p. 17 (verz. Poulain-Caesé, Gent)

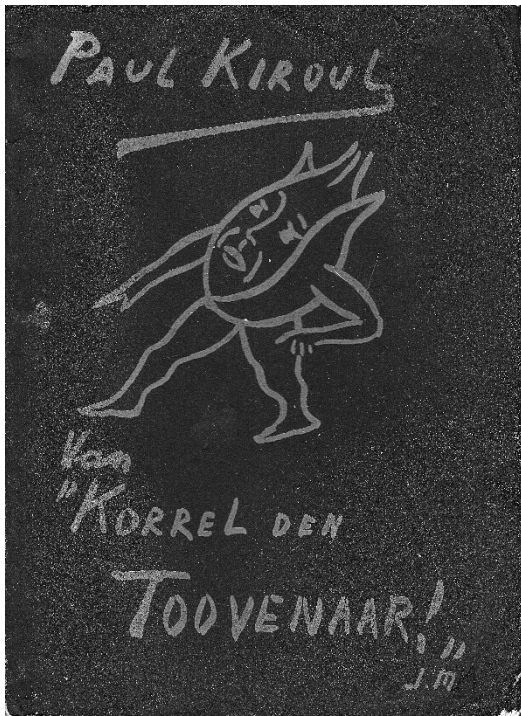
Joost Maréchal: kapt van Johanna Kuttischutter: *'t Geluk teruggevonden*, 1934; illustratie *"Ik ben Koning Emurandus!"*, p. 7 (verz. Design museum Gent, archief Joost Maréchal)

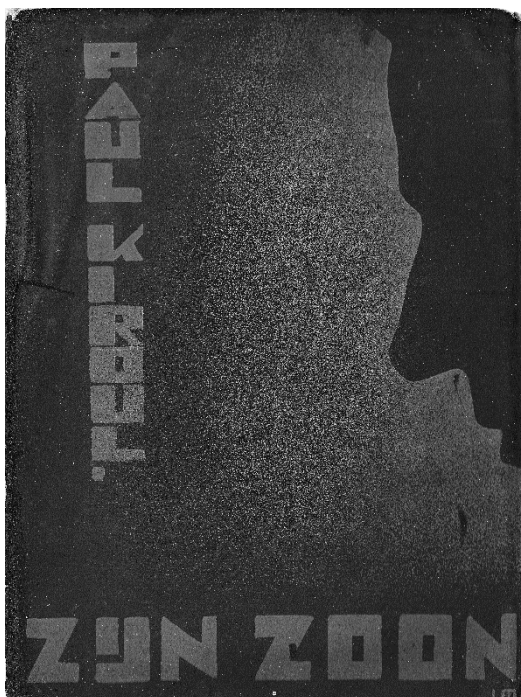
Joost Maréchal: kft van Paul Kiroul: *Het eerste en het laatste*, 1934; illustratie ... 't was slecht ..., p. 12 (verz. Design museum Gent, archief Joost Maréchal)

Joost Maréchal: kft van Paul Kiroul: *Een lustige broeder*, 1934; illustratie ... de herberg van Serjant Pauwels..., p. 29 (verz. Poulain-Caeese, Gent)

Joost Maréchal: kaft van Paul Kiroul: *Van Korrel den Toovenaar*, niet gedateerd; illustratie ... *greep hem tusschen de tanden... en slokte hem in...*, p. 47 (verz. Poulain-Caese, Gent)

Joost Maréchal: kaft van Paul Kiroul: *Zijn zoon!*, niet gedateerd; illustratie *Vader, waar gaan wij nu wonen?*, p. 14 (verz. Design museum Gent, archief Joost Maréchal)

Omstreeks 1934 illustreerde Joost Maréchal een aantal boeken. Het aantal gekende boeken is momenteel tien of elf maar het kunnen er meer zijn. De literatuur over kinder- en jeugdboeken is beperkt. Wetenschappelijke bibliotheken hebben weinig van dergelijke boeken en in openbare bibliotheken zijn die boeken al lang afgevoerd. Dateren is moeilijk omdat die vaak in de boeken ontbreekt. Wel zijn enkele kaften met Joost Maréchal '34 gesigneerd.

Joost Maréchal heeft omstreeks 1934 acht of negen boekjes voor de katholieke uitgeverij De Bron te Brugge, Gent, Antwerpen, Tessenderlo versierd. Een negende boekje is heel waarschijnlijk maar er is geen signatuur noch monogram. De andere boekjes hebben die wel: Joost Maréchal '34, J.M of J M. De boekjes voor De Bron zijn een paar sprookjes en enkele moraliserende verhalen. De publicaties verspreidden, ingepakt als verhalen, de toenmalige katholieke visie op gedrag, geloof, maatschappij; moraal... Ze werden extra aantrekkelijk gemaakt door mooie en eigentijdse kaften en illustraties. Artistiek zijn die kaften en illustraties uit de jaren 1930 bijzonder goed en vaak "modern", terwijl de boodschap behoudsgezind was.

De Bron geeft in 1934, althans volgens de signatuur en datering op de kft, twee sprookjesboekjes uit. Ik heb geen informatie gevonden over de auteurs. De illustraties worden, trouwens voor alle door Joost Maréchal geïllustreerde boekjes, door Frank Huygens "*af en toe onhandig*" genoemd. (4) Terecht voor de illustraties van de sprookjesboeken, wellicht zo bedoeld voor de leeftijd van de lezertjes. Een opsomming:

J. H. Hendrickx: *'t Gouden Tooverstokje en andere sprookjes*, niet gedateerd
kft gesigneerd en gedateerd Joost Maréchal '34; plaatjes zonder signatuur of monogram
Johanna Kuttschutter: *'t Geluk teruggevonden*, niet gedateerd
kft gesigneerd en gedateerd Joost Maréchal '34, plaatje zonder monogram

Moraliserende boekjes

En dan komen de katholiek geïnspireerde moraliserende boekjes van De Bron, vermoedelijk bedoeld voor wat oudere lezertjes. Komen, want alhoewel van die boekjes vermoed wordt dat die ok in 1934 zijn uitgegeven, twijfel ik aan de datering. Kft en illustraties zijn te verschillend van de sprookjesboekjes en tonen een evolutie in het werk van Joost Maréchal. Er zijn twee auteurs: Paul Kiroul en Anny Hulsmans. Een overzicht per auteur.

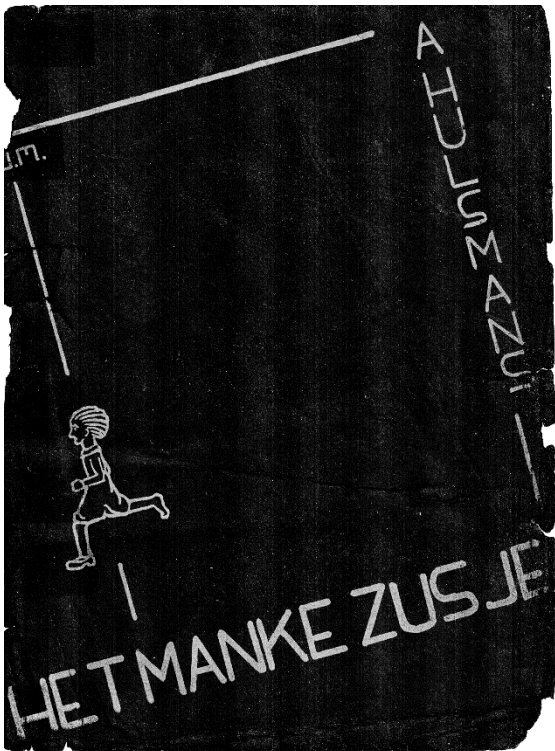
Paul Kiroul, pseudoniem van Edward Jozef Peeters (1873-1937), was onderwijzer en ontpopte zich als vernieuwer van het onderwijssysteem in België. Hij stichtte in 1907 de *Nouvelle bibliothèque pédagogique*, in 1908 het *Bulletin pédagogique* dat in 1909 het viertalige tijdschrift *Minerva* werd. In 1910 werd hij de oprichter van het Bureau International de Documentation Educative. Tijdens de Eerste Wereldoorlog week hij uit naar Nederland. Zijn ideeën werden niet gevolgd, hoewel hij doorging en in 1920 het *Schoolblad voor Vlaanderen* publiceerde. In 1922 trok hij zich terug in zijn Sprookjeshof te Sint-Adries (Brugge). Hij publiceerde een aantal sprookjes bij De Bron te Brugge en Opdebeek te Antwerpen, bij die uitgever met illustraties van Elza Van Hagendoren en Nelly Degouy. Wat niet vermeld wordt in de catalogus van de tentoonstelling *Vlaamse jeugdliteratuur sinds 1832* zijn de illustraties van Joost Maréchal voor de boekjes van De Bron. (5) Joost Maréchal illustreerde voor zover ik weet de volgende boekjes met moraliserende inhoud, over liegen, misdaad, misleiding en drankgebruik:

Paul Kiroul: *Het eerste en het laatste*, niet gedateerd
de kft is nog ludiek volks, gesigneerd en gedateerd Joost Maréchal '34, plaatjes met monogram J M
Paul Kiroul: *Een lustige broeder*, niet gedateerd
de kft is nog ludiek volks, gesigneerd en gedateerd Joost Maréchal '34, plaatjes met monogram J M
Paul Kiroul: *Van Korrel den Toovenaar*, niet gedateerd
zwarte kft met blauwe opdruk en met monogram J.M, plaatjes zonder monogram
Paul Kiroul: *Zijn zoon!*, niet gedateerd
zwarte kft met groene spritstechniek, hoofd in profiel in het zwart, monogram J. M., plaatjes zonder monogram

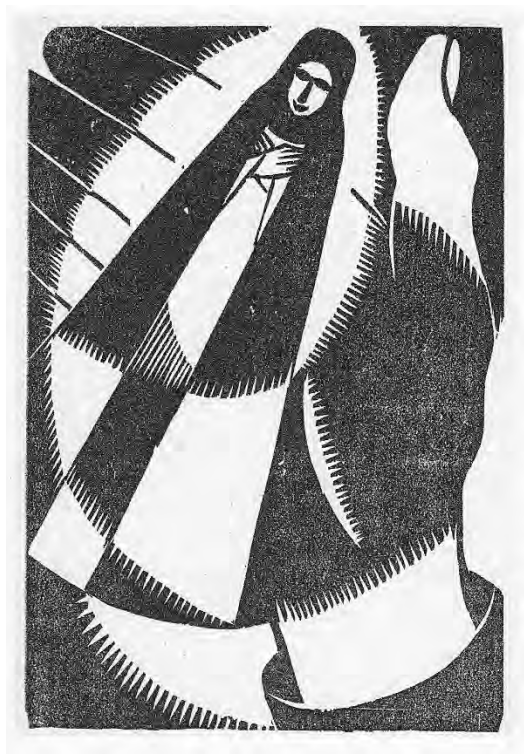
Anny Hulsmans (1896-1972) was een Nederlandse pedagoge die pedagogische verhandelingen en jeugdboeken schreef, christelijk geïnspireerd. (6)

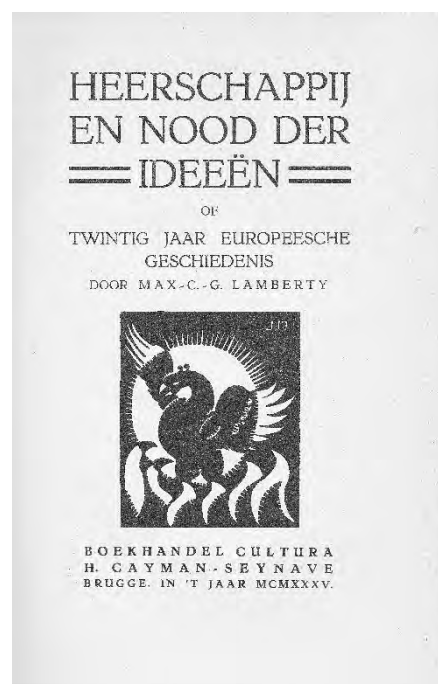
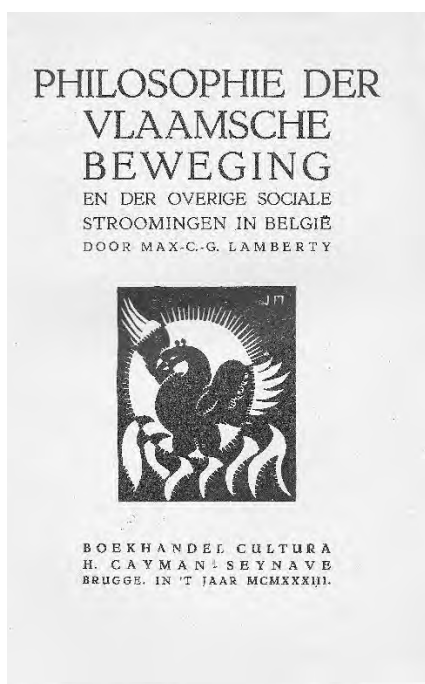
Joost Maréchal: kaft van Anny Hulsmans: *De leugen*, niet gedateerd; illustratie "Ik vrees, dat ik je toch niet gebruiken kan, p. 21 (verz. Design museum Gent, archief Joost Maréchal)

Joost Maréchal: kaft van Anny Hulsmans: *Het manke zusje*, niet gedateerd; illustratie *Door een kier van de blinden kan hij juist het bed zien*, p. 59 (privéverzameling)

Joost Maréchal: kapt van Anny Hulsmans, *Het verraad*, niet gedateerd; illustratie 't *Beeld van de Zoete Moeder* (verz. Koninklijke Bibliotheek, Brussel; Design museum Gent, archief Joost Maréchal)

Joost Maréchal: kapt van Max C. G. Lamberty: *Philosophie der Vlaamsche Beweging en der overige sociale stroomingen in België*, 1933 (verz. Poulain-Caese, Gent)
 Joost Maréchal: kapt van Max C. G. Lamberty: *Heerschappij en nood der ideeën of twintig jaar Europeesche geschiedenis*, 1935 (verz. Poulain-Caese, Gent)

Anny Hulsmans: *De leugen*, niet gedateerd
een wat expressieve tekening op de kaft, gesigneerd en gedateerd Joost Maréchal '34, plaatjes zonder monogram.

Anny Hulsmans: *Het manke zusje*, niet gedateerd
de zwarte kaft heeft in diagonaal een blauwe figuratieve opdruk met monogram J.M., plaatjes zonder monogram

De illustraties van een ander niet gedateerd boekje van Anny Hulsmans, *Het verraad*, kunnen naar alle waarschijnlijkheid aan Joost Maréchal worden toegeschreven. Kaft en plaatjes zijn niet gesigneerd noch gemonogrammeerd. De illustraties liggen in de lijn van zijn andere ontwerpen. De kaft toont een compleet hand met uitgestoken wijsvinger en is uitgevoerd in zwarte spritstechniek. De plaatjes doen denken aan gelijkaardige creaties van Joost Maréchal. Op het titelblad is hij evenwel niet vermeld. De catalogus van de Koninklijke Bibliotheek Brussel vermeldt wel Joost Maréchal als illustrator en dateert het boekje 1933, op welke grond? De hierbij afgebeelde illustratie vertoont stilistisch een verwantschap met de linsnede Christus met kruis, ca. 1934-1936.

In 1935 schreef **Max C. G. Lamberty** (1893-1975) twee traktaten. Lamberty was een cultuufilosof en een leidend intellectueel van de Vlaamse Beweging. Hij was een tijd actief in de Belgische Werkliedenpartij (BWP), werkte voor het tijdschrift *Ontwikkeling*, werd in 1925 ambtenaar bij de Kamer van Volksvertegenwoordiger, in 1936-1938 secretaris van minister Désiré Bouchery, en werkte nadien voor het Ministerie van Economische Zaken en de Kamer. In 1947 promoveerde hij tot doctor in de sociale wetenschappen aan de Rijksuniversiteit Gent. In 1956 werd hij docent aan de Koninklijke Militaire School. Hij was medestichter en enige tijd voorzitter van de volkshogeschool Lodewijk De Raedt. (8) Joost Maréchal illustreerde in 1933 en 1935 twee publicaties, kaft en titelblad, met het vignet van Cultura inclus:

Max C. G. Lamberty: *Philosophie der Vlaamsche Beweging en der overige sociale stroomingen in België*. Brugge, Boekhandel Cultura H. Cayman-Seynave, 1933
vignet met een feniks die uit zijn as verrijst op kaft en titelblad, vignet CULTURA HOOGER KAN 'T STEEDS op schutblad, monogrammen J M

Max C. G. Lamberty: *Heerschappij en nood der ideeën of twintig jaar Europeesche geschiedenis*. Brugge, Boekhandel Cultura H. Cayman-Seynave, 1935
vignet met een feniks die uit zijn as verrijst op kaft en titelblad, vignet CULTURA HOOGER KAN 'T STEEDS op schutblad, monogrammen J M

Of het vignet van De Bron door Joost Maréchal is gemaakt kan niet met zekerheid worden gezegd, hoewel het stilistisch kan. Zijn er nog meer boeken geïllustreerd door Joost Maréchal? Graag melden !

Norbert POULAIN

Met dank aan Beatrijs (Bieke), Els en Griet Maréchal, en aan Bernadette De Loose, Marijke Detremmerie, Eva Van Regenmortel en Ria Verstappen (Design museum Gent)

Noten:

(1) E. VAN MULDER [MARECHAL]: Maréchal, Joost Karel Maria, in: *Nationaal Biografisch Woordenboek*, deel 7. Brussel, Paleis der Academiën, 1977, kol. 545-553; F. HUYGENS & A. RAMBAUT: *Joost Maréchal, keramist en glazenier*. [Gent], Uitgeverij Snoeck, 2011; Design museum Gent, archief Joost Maréchal; www.joostmarchal.be

(2) *Internationale Wereldtentoonstelling Brussel 1958. Klasse van de toegepaste kunsten en kunstambachten*. Brussel, s.n., 1958, nr. 163 (foutief vermeld als B. Maréchal, geen afbeelding); A. RAMBAUT: Joost Maréchal als glazenier en glasschilder, in: F. HUYGENS & A. RAMBAUT: *Joost Maréchal, keramist en glazenier*. [Gent], Uitgeverij Snoeck, 2011, p. 91-105; in *Gloed van glas*. Brussel, ASLK, 1986 wordt Joost Maréchal niet vermeld (!).

(3) *Internationale Wereldtentoonstelling Brussel 1958. Klasse van de toegepaste kunsten en kunstambachten*. Brussel, z.n., 1958, nr. 7 (geen afbeelding), nr. 13 (foutief vermeld als B. Maréchal, geen afbeelding); A. DELPORTE: *Joost Maréchal of de hergeboorte van de Keramische Kunst in Vlaanderen*. Eeklo, [Kunstsalon Beatrijs, 1959]; J. FONTIER: *Honderd jaar keramiekkunst*, in: J. FONTIER (red.): *Keramiek in Vlaanderen. Hedendaagse keramisten en hun werk*. Tielt, Lannoo, 1986, passim; M. HEIRE-

MANS: Art ceramics. Pioneers in Flanders 1938-1978. Stuttgart, Arnoldsche Art Publishers, 2006, p. 14-47, 143-144; F. HUYGENS: De keramiek van Joost Maréchal, in: F. HUYGENS & A. RAMBAUT: *Joost Maréchal, keramist en glazenier*. [Gent], Uitgeverij Snoeck, 2011, p. 19-68; N. POULAIN: Van koudgelakte speelereien tot studio pottery: Jozef Peeters, Jan Cockx, Victor Servranckx, Marcel-Louis Baugniet, Pierre Caille, Joost Maréchal en de anderen / Des expérimentations en peinture sur céramique vitrifiée au studio pottery: Jozef Peeters, Jan Cockx, Victor Servranckx, Marcel-Louis Baugniet, Pierre Caille, Joost Maréchal et les autres, in: M. BAECK, M. LOGGHE, A. PLUYMAEKERS, N. POULAIN (red.): *Belgische art deco keramiek / Céramiques de l'art déco en Belgique*. Torhout, Museum Torhouts Aardewerk / Andenne, Musée de la Céramique, Ville d'Andenne, 2011, p. 364-365.

(4) F. HUYGENS: Een artistieke zoektocht in vogelvlucht, in: F. HUYGENS & A. RAMBAUT: *Joost Maréchal, keramist en glazenier*. [Gent], Uitgeverij Snoeck, 2011, p.12-13.

(5) E. RYCKAERTS: *Vlaamse jeugdliteratuur*. Brussel, Koninklijke Bibliotheek Albert I, 1979, p. 51-53.

(6) N. BAKKER: Kind en karakter: Nederlandse pedagogen over opvoeding en gezin, 1845-1925. Amsterdam, Het Spinhuis, 1995, p. 311.

(7) https://nl.wikipedia.org/wiki/Max_Lamberty

Anoniem: vignet van DE BRON (verz. Poulain-Caese, Gent)

Joost Maréchal: vignet van CULTURA HOOGER CAN'T NIET, 1933 en 1935 (verz. Poulain-Caese, Gent)

Joost Maréchal: Christus met kruis, lino-sneede, ca. 1934-1936 (verz. Design museum Gent)

Joost Maréchal: illustratie ... *delirium tremens* ... in Anny Hulsmans: *De leugen*, niet gedateerd, p. 43 (verz. Design museum Gent, archief Joost Maréchal)